

ופרכינן: והא רבא הוא דאמר לעיל [כ א] בענין כפיית המיטה שהלכה כתנא דידן, דאמר שלשה ימים הם עיקר האבלות.

ואם כן, גם כאן צריך להמנע מלהניח תפילין ביום השני, ופשיטא שאם הניח צריך לחלוץ, ואפילו לא באו פנים חדשות!?

כא-ב ומשנינן: מצוה של הנחת תפילין שאני, שיש לקיימה ביום השני.

תנו רבנן: אבל, שלשה ימים הראשונים — אסור במלאכה. ואפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה⁽²⁴⁵⁾.

מכאן ואילך — עושה מלאכה בצינעא בתוך ביתו⁽²⁴⁶⁾.

והאשה כשהיא אבלה, מותר לה להיות טוהה בפלך בתוך ביתה⁽²⁴⁷⁾.

תנו רבנן: אבל, שלשה ימים הראשונים — אינו הולך לבית האבל האחר כדי לנחמו. מכאן ואילך — הולך⁽²⁴⁸⁾. ואולם, אינו יושב במקום המנחמין, אלא במקום המתנחמין, בסמוך לאבלים האחרים שהוא בא לנחמם.

תנו רבנן: אבל, שלשה ימים הראשונים — אסור בשאילת בברכת שלום. משלשה ועד שבעה — משיב ברכת שלום למי ששואל

איגר [י"ד שפח].

245. הראב"ד כתב להוכיח מכאן, שלא התירו לאבל בג' ימים הראשונים לעשות במלאכת דבר האבד על ידי עצמו, אלא על ידי אחרים, וכדעת רבנן דרשב"ג [לעיל יא], שהרי אין לך אבידה יותר מאבידת גופו, ואף על פי כן לא התירו לו בימים אלו לעשות כדי להתפרנס. והרא"ש דחה, שהרי יכול לחזור על הפתחים, ואין בזה אבידת גופו.

246. מפרשים הראשונים, שזהו דוקא כשהוא מתפרנס מן הצדקה, או כשעושה במלאכת דבר האבד [אפילו לרבנן דרשב"ג ה"ל], אבל בענין אחר, אסור. שאיסור מלאכה הנאמר באבל נוהג בכל ז' ימים. וע"ע בתוס'.

ובירושלמי נחלקו, האם לאחר שנכנס מקצת יום הג' מותר לעני לעשות לפרנסתו, משום שמקצת היום ככולו, או דוקא לאחר ג' ימים שלמים. וביאר החכמת אדם [מצבת משה ד] דיעה זו, שאמנם למדנו לעיל לענין תפילין, שאומרים מקצת יום ג' ככולו, לרבי אליעזר,

מכל מקום יש לחלק בין דבר מצוה לדבר הרשות. ובאמת הרמ"א [שצג א] התיר לאבל לצאת מביתו לילך לבית אבל אחר, לאחר מקצת יום ג'. ומשום שהוא גם כן דבר מצוה. ובירושלמי אמרו, תבוא מאירה לשכניו, שהניחוהו לבוא לידי כך, שיצטרך לעשות מלאכה בימי אבלו לפרנסתו.

247. הריטב"א מבאר, שזה גם כן נאמר דוקא באשה עניה העושה לצורך פרנסתה. ומה שנקט מלאכה זו, פירש הטור, שבא ללמדנו, שלכתחילה צריכה לחזור אחר מלאכת עראי, כטויה בפלך, אבל כשאי אפשר לה, הרי היא מותרת לעשות בכל מלאכה לצורך פרנסתה.

והרדב"ז [אבל ה ח] מחדש, שהיתר הטויה לאשה נאמר אפילו בג' ימים הראשונים, ואפילו לאשה עשירה, וטעם ההיתר הוא כדי שלא תבוא לידי בטלה וכו'.

248. זהו דוקא לבית האבל, אבל לבית הכנסת, אסור. כן נפסק בשו"ע [שצג ג]

בשלומו, ואינו שואל לשלומם של אחרים. מכאן ואילך — שואל ומשיב כדרכו (249).

ותמהינן: וכי בשלשה ימים הראשונים אסור האבל בשאילת בברכת שלום?

והתניא: מעשה ומתו בניו של רבי עקיבא. נכנסו כל ישראל והספידום הספר גדול.

בשעת פטירתו עמד רבי עקיבא על ספסל גדול, ואמר: אחינו בית ישראל, שמעו!

אפילו היו מתים לי שני בנים כשהם חתנים — הרי מנוחם הוא [רבי עקיבא] בשביל, מחמת, הכבוד הגדול שעשיתם לי בהספד הגדול עליהם.

ואם בשביל כבוד עקיבא כשלעצמו באתם, הרי כמה וכמה אנשים בשם עקיבא נמצאים בשוק, שלא הלכתם לעסוק בהספד בנם, ולא הלכתם לנחמם.

אלא, בשביל כבוד התורה שלמדתי באתם. לפי שכך אמרתם [תהלים לז] "תורת אלהיו בלבנו", ולכן יש לכבד את תורתו.

וכל שכן ששכרכתם כפול, על הניחום ועל כבוד התורה.

ועתה, לכו לבתיכם לשלום (250).

ומוכה שבירכתם בברכת שלום, למרות שהיה אבל!

ומשנינן: כבוד רבים שאני.

שנינו בברייתא: משלשה ועד שבעה — משיב ואינו שואל. מכאן ואילך — שואל ומשיב כדרכו.

ורמינחו מברייתא שמבואר בה שכל שלשים יום אינו שואל בשלום:

דתניא: המוצא את חבירו אבל, בתוך שלשים יום — מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו. לאחר שלשים יום — שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין.

מתה אשתו, ונשא אשה אחרת [ומותר לו לשאת אשה כשאיין לו בנים] (251) — אינו רשאי [אדם אחר] ליכנס לביתו של האבל לדבר עמו תנחומין, בגלל כבוד אשתו החדשה, שלא תחלש דעתה בראותה מנחמים את בעלה על מות אשתו הקודמת.

מצאו חבירו בשוק, לאחר שנשא אשה בתוך

ברישא נקט התנא "משיב", ובסיפא, לאחר ז', נקט "משיב כדרכו".

250. הב"ח [שפה] הוכיח מכאן, שאף אמירת "שלום עליך", וכדומה, נחשבת שאילת שלום. וכן הוכיח האבני נזר [תעד] מהמבואר בברכות [נד] וע"ע ברמ"א שם ובש"ך [ב]. עוד נפסק בשו"ע [ג], שאין לשלוח דורון לאבל.

251. כגון שלא היו לו עדיין בנים, או כגון

249. הקשה הרש"ש, הלא אפילו לאחר ג' ימים מותר לו להשיב, ולמה הוצרכה הברייתא לחזור על היתר זה לאחר ז'. ותירץ, על פי המבואר בשו"ע [יו"ד קמח ז], שממדת דרך ארץ הוא, שכאשר אדם שואל בשלום חבירו, אזי כשחבירו משיב לו, הרי הוא מוסיף בדיבורו יתר על דברי הראשון, וכגון, כשהשואל אמר לו "שלום", המשיב צריך לכפול לו "שלום", ומעתה יש לפרש, שמג' ועד ז' מותר לו להשיב, אבל לא להוסיף, ולאחר ז' מותר לו אפילו להוסיף. ולכן

שלשים יום — אומר לו חברו תנחומין בשפה רפה ובכבוד ראש⁽²⁵²⁾.

ומוכח שאסור לשאול בשלום האבל בתוך שלשים, וכל שכן שלאכל עצמו אסור לשאול בשלום אדם אחר?[?]

ומשנינן: אמר רב אידי בר אבין: הברייתא הראשונה, האומרת ש"מכאן ואילך שואל", מתכוונת לומר שהוא שואל בשלום אחרים — לפי שאחרים שרויין בשלום.

ואילו כונת הברייתא השניה האומרת "בתוך שלשים אינו שואל בשלומי", היא לומר, שאחרים אין שואלין בשלומי של האבל כל שלשים — לפי שהוא אינו שרוי בשלום.

ופרכינן: והא מדקתני בברייתא הראשונה "משיב" לאחר שלשה — מכלל דגם אחרים שיולינן ליה בשלומי!

ומשנינן: זה שאמרה הברייתא שהוא משיב שלום מדובר שמישיב לאלו דלא ידעי שהוא אבל. אך אותם שיודעים מאבלותו אין להם לשאלו לשלום.

ופרכינן: אי הכי, שהעמדת באנשים שאינם יודעים שהוא אבל, התם נמי, בתוך שלשה ימים, אם שאלו בשלומי אנשים שאינם

מכירים באבלו יש לו להשיב להם! ?⁽²⁵³⁾

ומשנינן: התם, תוך שלשה ימים מודע להו שהוא אבל, ולא מהדר להו, ואינו משיב לבם שלום.

ואילו הכא, לאחר שלשה ימים, לא צריך לאודועינהו שהוא אבל, אלא יכול להשיב להם.

ורמינהו מברייתא אחרת: המוצא את חברו אבל, בתוך שנים עשר חדש — מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלמו. לאחר שנים עשר חדש — שואל בשלמו ואינו מדבר עמו תנחומין באופן ישיר. אבל מדבר עמו דברי תנחומין מן הצד, בצורה עקיפה⁽²⁵⁴⁾.

אמר רבי מאיר: המוצא את חברו אבל לאחר שנים עשר חדש, ומדבר עמו תנחומין, למח הוא דומה — לאדם שנשברה רגלו, וחיתה. מצאו רופא ואמר לו: כלך בוא עתה אצלי, שאני שוברת, וארפאנה, כדי שתדע שפממנין שלי יפין.

ומוכח מברייתא זו שאין לשאול אבל לשלום אפילו לאחר שלשים, עד שנים עשר חודש, וקשה על מה ששינוי בברייתא שמותר לאחר שלשים יום! ?

לנחם את האשה על מות בעלה, כשניסת לאחר.

253. כלומר, מאחר ושאלו לו לשלום, ומי שאינו משיב שלום, הרי הוא כגזלן, כמבואר בברכות [ו], היה לנו להתיר לו להשיבם אף בג' ימים ראשונים.

254. שאינו מזכיר לו שם המת, אלא אומר לו "תתנחם". רש"י.

שהיו לו בנים קטנים [הצריכים לאם], אבל בענין אחר אסור לו לישא אחרת עד שיעברו ג' רגלים, כמבואר לקמן בגמרא. תוס'.

252. שאינו מאריך בדברים, כדי שלא יתחרט על אשה זו שלקח. שיטה. [אבל ליכנס לתוך ביתו אסור בכל ענין, מפני חלישות דעתה של אשתו].

וכתב החתם סופר [שנה], כל שכן שאין

ומשנינן: לא קשיא.

הא שאסור לשאול בשלומו כל שנים עשר חודש, מדובר באבלות על אביו ואמו (255).

הא שמותר לשאול בשלומו אחר שלשים, מדובר באבלות על שאר קרובים.

והוינן בה: התם נמי, באבלות על שאר קרובים, מדוע לאחר שלשים יום לא ידבר עמו דברי תנחומין כלל? ידבר עמו תנחומין מן הצד, כמו שמדבר מן הצד באביו ובאמו לאחר שנים עשר חודש?

ומשנינן: אין, הכי נמי, שבשאר קרובים לאחר שלשים מדבר מן הצד. ומאי "לאחר שלשים אינו מדבר עמו תנחומין" — כדרכו, כדרך ניהוס. אבל מדבר עמו מן הצד.

תנו רבנן: אבל, שלא התחיל לנהוג אבלות

שבעה עם שאר האבלים, אלא הגיע לאחר מכן, בתוך שלשה ימים הראשונים:

אם הוא בא ממקום קרוב — מונה עמה, עם שאר האבלים, את מנין ימות השבעה, שהיות והוא בא ממקום קרוב, נחשב לו כאילו התחיל לישיב עם שאר האבלים (256).

אבל אם בא ממקום רחוק — מונה שבעה לעצמו, מהיום שהחל לשבת.

מכאן ואילך, אם בא לאחר היום השלישי, אפילו בא ממקום קרוב — מונה לעצמו שבעה.

רבי שמעון אומר: אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב — מונה עמה.

אמר ר' מר: שלשה ימים הראשונים, בא ממקום קרוב — מונה עמה.

255. ואין הרגל מפסיק לענין זה, שהרי אין לך י"ב חודש בלא שלש רגלים. שיטה.

ומבואר בש"ך [שצא ב], שדינים אלו תלויים ב"ב חודש, ולא בשנה. ונפקא מינה לשנת העיבור.

256. פירשו הגאונים שהוא בתוך עשר פרסאות למקום ישיבת האבלים. והטעם בשיעור זה, שמהלך אדם בינוני ביום הוא עשר פרסאות, ואם כן, כשקברו את המת סמוך לערב, יכולים למחרת לשלוח שליח שיבוא למקומו לעת ערב ולהודיעו, ולמחרת ילך הוא אצל האבלים ויבוא אליהם סמוך לערב, ונמצא שבשיעור מרחק זה הרי הוא יכול להצטרף עמהם בתוך ג' ימים הראשונים, ולכן נקבע לעולם שיעור זה כמקום קרוב, אף על פי שיתכן להודיעו אף ממרחק גדול יותר בציור שיוכל לבוא אצלם עוד בתוך ג'

ימים ראשונים. [וכגון שנקבר המת בבוקר, שאז יכול השליח לצאת אליו בו ביום וכו'].

וחידש הרא"ש, שאין יכול האחר להצטרף עמהן אלא כשלא שמע השמועה עד בואו אצלם, אבל כששמע והתחיל לנהוג מנהגי אבלות טרם בואו, הרי הוא מונה לעצמו בכל ענין. וטעמו, שבזה שהתחיל להתאבל בפני עצמו, כבר נקבע לו המנין של ימי האבילות בפני עצמו, ושוב אינו חוזר ומצטרף עמהם. [ומה שכתבו הגאונים, שבתוך שיעור עשר פרסאות יכול הוא לשמוע השמועה ולבוא אצלם בתוך ג' ימים ולהצטרף עמהם, אין זה אלא שיעור זמן בלבד, אבל אילו היה באמת שומע מכך ואח"כ בא אצלם, אינו מצטרף עמהם, וכו']. כן כתב הרא"ש. [וכן דקדק הלחם משנה [אבל ז ד] מלשון הרמב"ם. אבל דעת הרמב"ן שלא לחלק בזה.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: והוא שיש "גדול הבית" בבית, שאז מצטרף האבל הצעיר למנינו של האבל הגדול ממנו. אבל אם גדול האבלים לא היה בבית, והגיע לאחר שהתיישבו הצעירים ממנו שבעה, אין מנינם עולה לו, והוא צריך למנות שבעה משעה שהתיישב (257).

איבעיא לחו:

כב-א הלך גדול הבית לבית הקברות כדי לקבור את המת, וחזר – מהו? האם מחמת שהשתהה לצורך קבורת המת נחשב הדבר

כאילו היה בבית, ועולה לו מנין הימים של אחיו הצעירים, או לא? (258)

תא שמע, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות, והשתהה שם, וחזר, מונה עמהן.

ותמהינן: וכי אם הלך גדול הבית לקבור את המת הוא מונה עמהן?

והרי התניא: מונה לעצמו?!

ומשנינן: לא קשיא.

שתחילת אבילותו היתה מאוחרת מהם. שחלות אבילות שלהם היתה משעה שהחזירו פניהם לשוב לביתם [מאחר ואינם עתידים לראותו עוד], וחלות אבילות שלו היתה משעת סתימת הגולל. ולפירושם, נקטה הגמרא "הלך גדול הבית" כדי להשמיענו, שאפילו גדול הבית [שדינו חמור משאר האחרים, וכמו שמצאנו לדעת תנא קמא], יתכן שיצטרף עם שאר האבלים, כשהלך לבית הקברות. קרן אורה.

ב [הריטב"א פירש בשם הראב"ד, שהנידון הוא אפילו כשבית הקברות במקום קרוב. וטעמו, שאף לדעת רבי שמעון יש לחלק בין כשגדול הבית בבית לכשאינו בבית, ועל כן יש מקום ספק בציוור שהלך גדול הבית לבית הקברות [שאו נחשב כאין האיש בביתו], אם אף על פי כן יצטרף עמהם, הואיל והלך להתעסק בצרכי המת.

אבל הרא"ש מפרש, שהנידון הוא לענין אחר שבא במקום קרוב, בתוך ז', שהצרכנו שיהיה גדול הבית בבית, כדי שיוכל להצטרף עמהם [אף לרבי שמעון], ובוה נסתפקנו האם כשהלך גדול לבית הקברות, נדון אותו כאילו הוא נמצא עמהם, הואיל והלך להתעסק בצרכי המת.

257. דין זה נאמר בגמרא על דברי תנא קמא. והביא הרמב"ן בשם הלכות גדולות, שחילוק זה אינו אלא לדעת תנא קמא, אבל לדעת רבי שמעון, אין לחלק בין גדול לקטן. אך בשם הראב"ד כתב, שחילוק זה נאמר אף לדעת רבי שמעון. וע"ע בהערה הבאה.

258. רש"י בכת"י והתוס' מפרשים, שהנידון הוא לענין גדול עצמו. ופירוש זה נחלק לשני פנים.

א [התוס' מבארים, שמקום הספק הוא כשהבית הקברות במקום רחוק דוקא, שאילו היה במקום קרוב, היה ודאי מונה עמהם, אפילו בא לאחר ג', שהרי לקמן בגמרא הוכרעה ההלכה כרבי שמעון. וכמו כן, דעתם, שרבי שמעון אינו מחלק בין כשגדול הבית בבית לאינו בבית [שהרי כשהלך גדול הבית לבית הקברות יש מקום לדונו כאין גדול הבית בבית], וכדעת ההלכות גדולות שהבאנו בהערה הקודמת. ולכן הוכרחו לפרש הנידון במקום רחוק.

ומקום הספק הוא, הואיל והליכתו היתה לצורך קבורת המת, יש לדונו כאילו יושב עמהם יחד, ולכן יכול להצטרף עמהם, אף על פי